

ΜΕΛΕΤΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ 12ης ΕΤΗΣΙΑΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ
ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

18-20 Απριλίου 1991

STUDIES
IN GREEK LINGUISTICS

PROCEEDINGS OF THE 12th ANNUAL MEETING
OF THE DEPARTMENT OF LINGUISTICS
FACULTY OF PHILOSOPHY
ARISTOTLE UNIVERSITY OF THESSALONIKI

18-20 April 1991

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1992

Σίμος Γραμμενίδης

Οι λειτουργίες του χρονικού τώρα στα Νέα Ελληνικά

Résumé

Notre objectif dans ce travail est l' étude de l' adverbe «τώρα» en grec moderne. Il s' agit d' un terme organisé autour du «sujet», perché seulement par rapport à lui et défini par rapport à l' instance du discours. Nous constatons, en effet, une polysémie que nous essayons de définir dans un cadre opérational, en adoptant la théorie de A. Culioli. Ainsi, pouvons nous postuler que dans le cas de la deixis il fonctionne soit comme un opérateur d' identification soit comme un opérateur d' inchoation. Dans le cas de l' anaphore, par contre, il peut désigner soit une opération de localisation soit une opération de rupture.

Στόχος μου σ' αυτή την εργασία είναι η διεκρίνιση των βασικών λειτουργιών του χρονικού ΤΩΡΑ στα νέα Ελληνικά.

Είναι γεγονός ότι αν ρίχναμε μια ματιά στις υπάρχουσες γραμματικές, θα παρατηρούσαμε ότι οι πληροφορίες που δίνονται πάνω στο θέμα είναι ελάχιστες. Συγκαταλέγεται απλά στην κατηγορία των χρονικών επιρρημάτων. Ο Τζάρτζανος¹ συμπληρώνει μόνο, πως καθώς προέρχεται από τη φράση «τη ώρα», αρχικά σημαίνει «ετούτη την ώρα», «αυτήν την ώρα», «αυτή τη στιγμή» και κατεπέκταση «ετούτες τις μέρες», «ετούτον τον χρόνο», ή, τέλος, μπορεί να σημαίνει ό,τι και το «τότε», δηλαδή να δηλώνει κάτι το παρελθοντικό, χωρίς όμως να ορίζονται οι συνθήκες κάτω από τις οποίες παρατηρείται αυτή η διαφοροποίηση στη σημασία του.

Πιστεύω, ωστόσο, ότι τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά όσο δηλώνεται. Στην προσπαθειά μου να το αποδείξω, θεωρώ σκόπιμο να ξεκινήσω από τον ορισμό της φύσης των «επιρρημάτων του χρόνου» μέσα στη γλωσσική αλυσίδα.

Είναι γεγονός πως η κατηγορία των χρονικών επιρρημάτων —

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ebbesen S. (1979) «Contract verbs in Common Modern Greek», *Ελληνικά*, 31.
- Ιορδανίδου Α. (1992) *Τα ρήματα της νέας ελληνικής*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη.
- Labov W. (1976) *Sociolinguistique* (μετάφρ. του Sociolinguistic Patterns), Paris, Minuit.
- Μακρή—Τσιλιτάκου Μ. (1986) «Μερικές στιγματισμένες φόρμες της νεοελληνικής», *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα*, Θεσσαλονίκη, εκδ. Κυριακίδη.
- Μακρίδης Ρ. (1990) *Η νεοελληνική γλώσσα*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη, μετάφρ. Κ.Ν. Πετρόπουλου.
- Μπαμπινιώτης Γ. (1972) *Το ρήμα της ελληνικής*, Παν/μιο Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή, βιβλιοθήκη Σαρικόλου.
- Νεοελληνική Γραμματική (1988), αναπροσαρμογή της «Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής» του Μ. Τριανταφυλλίδη, Αθήνα, ΟΕΔΒ.
- Τριανταφυλλίδης Μ. (1941) *Νεοελληνική Γραμματική*, ανατύπωση της εκδ. του ΟΕΣΒ, Παν/μιο Θεσ/νίκης, Ινστιτούτο Νεοελλ. Σπουδών, 1987.

Λέξεις-κλειδιά:

κοινωνιογλωσσολογία, δομημένη ανομοιογένεια, ύφος λόγου, νόημα, γλωσσική ποικιλία, ελευθερη εναλλαγή.

όπως άλλωστε και αυτή των επιρρημάτων του τόπου και των προσωπικών αντωνυμιών— παρουσιάζει μία ορισμένη ιδιαιτερότητα μιάς και συγκαταλέγεται στα σημεία εκείνα που δεν έχουν ορισμένη σημασία, αλλά όπου η χρήση τους από τον «ομιλητή» τη συγκεκριμενοποιεί κάθε φορά. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι πρόκειται για λέξεις που η σημασία τους εξαρτάται απόλυτα από τον «ομιλητή»: μπορούν δηλαδή, να ορισθούν σημασιολογικά μόνο κατά τη διάρκεια της ομιλίας (instance du discours), προσφέροντας ταυτόχρονα τις χρονικές παραμέτρους μέσα στις οποίες εκφέρεται ο λόγος (situation de l'énonciation), λέξεις που σύμφωνα με την υπόχρουσα βιβλιογραφία θα ονομάζαμε ενδείκτες (deictiques).

Ο Benveniste προσπαθώντας να ορίσει τους ενδείκτες λέει χαρακτηριστικά ότι (μεταφράζω): «ο ρόλος τους είναι να τροφοδοτούν το εργαλείο για τη μετατροπή της γλώσσας (langage) σε λόγο (discours)»². Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι η παρουσία τους τελικά μέσα στη γλώσσα είναι ιδιαίτερης σημασίας και αυτό γιατί ο χρόνος μαζί με το πρόσωπο και τον τόπο έχουν ένα ιδιαίτερο ρόλο στη δημιουργία —κτίσιμο— ενός γλωσσικού συστήματος. Βέβαια, είναι προφανές ότι στη δημιουργία ενός τέτοιου συστήματος το πρόσωπο αποτελεί το σημείο εκκίνησης για οποιαδήποτε προσπάθεια ορισμού του. Ωστόσο υπάρχει ένας άρρηκτος δεσμός ανάμεσα στα τρία: δεν μπορούμε μ' άλλα λόγια να υποθέσουμε έναν ομιλητή (énonciateur) ούτε έξω από τον τόπο, δηλαδή το «ΕΔΩ» που αποτελεί την πηγή των τοπικών προσδιορισμών ούτε, ακόμη, έξω από τον χρόνο δηλαδή το «ΤΩΡΑ»³, πηγή των χρονικών προσδιορισμών.

Καταλήγουμε, λοιπόν, στο συμπέρασμα, ότι η χρήση του «τόπου», όπως και όλων των ενδεικτών είναι μια ιδιαιτερότητα αποκλειστικά του λόγου (discours), ένα συμπέρασμα που μάλλον θα πρέπει να αναθεωρηθεί, γιατί τελικά — όπως θα δούμε πιο κάτω— είναι πολύ συχνή η χρήση του και στην αφήγηση. Ωστόσο είναι σίγουρη η ύπαρξη διαφορών σε επίπεδο λειτουργιών ανάμεσα στις δυο περιπτώσεις. Βασίζόμενος, λοιπόν, σ' ένα συγκεκριμένο κείμενο, που προέρχεται από «Το Τάβλι» του Κεχαΐδη, την «Αρραβωνιαστικά του Αχιλλέα» της Ζέη και τον «Υπνοβάκτη» της Καραπάνου, και έχοντας υιοθετήσει εξαρχής τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στο λόγο (discours) και στην αφήγηση (récit) — πρόκειται για δυο διαφορετικούς τύπους εκφορής του λόγου — θα προσπαθήσω να εξετάσω τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει ο εν-

δείκτης ΤΩΡΑ στη χρήση του με τους διάφορους χρόνους.

A. ΤΟ ΤΩΡΑ ΣΤΟ ΛΟΓΟ

1. ΤΩΡΑ + ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ

Πριν από οποιαδήποτε προσπάθεια ορισμού του σ' αυτή την περίπτωση, θεωρώ απαραίτητο τον ορισμό των αξιών του ενεστώτα, μιάς και είναι γνωστή η ποικιλομορφία του. Στην περίπτωση του λόγου, άποψή μου είναι ότι έχουμε τρεις διαφορετικής τάξης αξίες. Πιο συγκεκριμένα:

α) Ενδεικτική (στην περίπτωση που δηλώνει ότι κάτι γίνεται στο παρόν, σε αντιδιαστολή με το παρελθόν και το μέλλον)
Παραδείγματα: 1. *Γράφω* για τα επιρρήματα του χρόνου.

2. *Κρατώ* σημειώσεις.
β) Εννοιολογική (στην περίπτωση του γενικευτικού ή εναρκτηκού ενεστώτα)

Παραδείγματα: 1α) Η γη *γυρίζει*.

1β) Ο σκύλος *είναι* θηλαστικό.

2α) Πάμε, *νυχτώνει*.

2β) *Βραδιάζει!*

γ) Εγκλιτική⁴ (στην περίπτωση του βουλευτικού, δυναμτικού και μελλοντικού ενεστώτα)

Παραδείγματα: 1α) Θα πάμε στο θέατρο. *Έρχεσαι* μαζί μας;

1β) *Παίζουμε* κρυφτό;

2) Με τέτοια μπόρα *πώς γυρίζουμε* στο ξενοδοχείο;

3) Ο Πρωθυπουργός *φεύγει* αύριο για το Παρίσι.

Σκοπός μου είναι να σχοληθώ με τις δυο πρώτες αξίες (για τη τρίτη περίπτωση η παρουσία του ΤΩΡΑ αποκλείεται εξορισμού καθώς πρόκειται για καταστάσεις όχι ακόμα ενεργοποιημένες κατά τη στιγμή της ομιλίας).

α) Όταν η αξία του ενεστώτα είναι ενδεικτική, το ΤΩΡΑ συμπίπτει με τη στιγμή που ο ομιλητής παράγει λόγο. Έτσι θεωρούμε, ότι το σημείο, από το οποίο προσδιορίζεται, είναι η στιγμή της εκφοράς του λόγου ή στιγμή της ομιλίας, (από όπου άλλωστε προσδιορίζεται και ο ενεστώτας σ' αυτή την περίπτωση), ένα σημείο που θα ονομάζαμε Χο.

Έστω οι παρακάτω φράσεις:

(1) ΦΩΝΤΑΣ: Λοιπόν, κάνω εγώ ΤΩΡΑ τη σκέψη και λέω...

δύο.

Δε μπορούμε, δηλαδή, να έχουμε μια φράση όπως:

«*ΤΩΡΑ η γάτα είναι απονδυλωτό»

2) Επαναληπτικός ενεστώτας

Ο επαναληπτικός ενεστώτας συνεπάγεται τη διάτρεξη όλων των πιθανών αξιών μίας έννοιας, χωρίς να σταματήσει σε μια συγκεκριμένη.

Παράδειγμα: *Τρώμε κρέας κάθε δεύτερη μέρα.*

Ωστόσο, όταν σ' ένα εκφώνημα αυτής της κατηγορίας, συναντάται το ΤΩΡΑ, η διάτρεξη των αξιών περιορίζεται σε μία συγκεκριμένη περίοδο.

Παράδειγμα: *ΤΩΡΑ τρώμε κρέας κάθε δεύτερη μέρα.*

Το ΤΩΡΑ λειτουργεί και εδώ σαν ενδείκτης δηλώνοντας όμως, ένα χρονικό κομμάτι που περιλαμβάνει τη στιγμή της ομιλίας.

Καταλήγουμε, λοιπόν, στο συμπέρασμα ότι στην περίπτωση του ενεστώτα το ΤΩΡΑ έχει μία σχετική πολυσημία—όπως άλλωστε δηλώνει και ο Τζάρτζανος— ωστόσο είναι ορισμένες οι συνθήκες κάτω από τις οποίες παρατηρείται η διαφοροποίηση αυτή στη σημασία. Μ' άλλα λόγια η σημασία του ΤΩΡΑ εξαρτάται από την αξία του ενεστώτα που συνοδεύει κάθε φράση.

2. ΤΩΡΑ + ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ

Σ' αυτή την περίπτωση πρέπει να σημειώσουμε εξασχής ότι:

- 1) το ΤΩΡΑ μπορεί να αντικατασταθεί από τη φράση «από αυτή τη στιγμή»
- 2) 9 στις 10 φορές έχουμε ένα μέλλοντα με συντελεσμένη όψη (στιγμιαίο).

Έστω, λοιπόν, οι παρακάτω φράσεις:

(1) *ΤΩΡΑ θα του πώ για τη Ροδιά.*

(2) *Μα ΤΩΡΑ θα χτυπήσουν οι καμπαρές και θα μάθει όλος ο κόσμος πόσο άδικος ήτανε. αυτός ο πιο δίκαιος, ο πιο σοφός, ο πιο μεγάλος, ο αλάνθαστος.*

(3) *Μα το μπαρ τέτοια ώρα είναι κλειστό.*

ΤΩΡΑ θ' ανοίξει ο Αντόνιο, θα πιούμε μπράντυ.

Μέσα από τα παραπάνω παραδείγματα παρατηρούμε ότι εδώ το ΤΩΡΑ σηματοδοτεί το σημείο έναρξης της πράξης, σημείο που συμπίπτει με τη στιγμή της εκφοράς του λόγου (αν, δηλαδή, θεω-

ΠΡΑΚΤΙΚΑ 22

(2) ΤΩΡΑ τό τράινο στέκεται σ' ένα μικρό σταθμό

(3) ΤΩΡΑ απεργεί η Δαφνούλα και όλη της η τάξη, με υπογραφή γονέων.

Εφ' όσον εδώ το ΤΩΡΑ προσδιορίζεται κατ' ευθείαν από τη στιγμή της ομιλίας, μπορούμε να υποθέσουμε ότι σ' ένα χρόνο Χ1 προηγούμενο του Χ0 αυτό που δηλώνει το ρήμα, δεν ήταν εξακριβωμένο.

ΣΧΗΜΑ:

Χ1. _____ Χ0.

Έτσι καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι φράσεις με ΤΩΡΑ και δεικτικό ή ενεργοποιημένο ενεστώτα μπορούν να αναλυθούν ως το ακριβές σημείο της παραγωγής ενός εκφώνηματος (όπως στο παράδειγμα1) ή ακόμη σ' ένα διάστημα που περιλαμβάνει αυτό το σημείο (παράδειγμα 2).

Ωστόσο αν λάβουμε υπ' όψη μας την πολυσημία του ενεστώτα, το να ορίσουμε το ΤΩΡΑ ως σύγχρονο με τη στιγμή της ομιλίας είναι αρκετά αόριστο και ασαφές, στο μέτρο μάλιστα που σύγχρονες με τη στιγμή της ομιλίας μπορούν να είναι μία πράξη, μία ιδιότητα ή μία κατάσταση. Το πρόβλημα αυτό μπορεί να λυθεί, αν θεωρήσουμε ότι παρόλες τις πιθανές διαφορές που υπάρχουν, κυρίως όσο αφορά τη λεξικολογική όψη του ρήματος (aspresci lexical), το ΤΩΡΑ είναι συνώνυμο της φράσης «αυτή τη στιγμή που μιλάω».

Άρα, λοιπόν, παρατηρούμε ότι με την εισαγωγή του τώρα δηλώνεται μία σχέση ταύτισης ανάμεσα στον χρόνο του εκφώνηματος και στο χρόνο της εκφοράς του λόγου, γεγονός που μας οδηγεί στο να χαρακτηριστούμε ως ένα διενεργητή ταύτισης⁵.

β) Όταν ο ενεστώτας έχει εννοιολογική αξία μπορούμε να διακρίνουμε δύο περιπτώσεις:

1) Γενικευτικός ενεστώτας.

Εδώ το εκφώνημα δεν είναι προσδιορισίμο σε επίπεδο εκφοράς του λόγου (plan énonciatif), αλλά μπορεί να ισχύσει σε οποιαδήποτε κατάσταση. Έτσι, δοθέντος ότι το ΤΩΡΑ δηλώνει την ταύτιση με τη στιγμή της εκφοράς του λόγου, είναι αδύνατη η συνύπαρξη των

ροσίσαμε ότι η διαδικασία, που δηλώνεται, μπορεί να ορισθεί μέσα από ένα κλειστό διάστημα, τότε το αριστερό σύνορο συμπίπτει με το Χ₀.

ΣΧΗΜΑ:

Χ₀.

|||||

Γ' αυτό δεν μπορούμε να θεωρήσουμε ότι η διαδικασία που δηλώνει το ρήμα τοποθετείται εξολοκλήρου στο μέλλοντα. Το ΤΩΡΑ σ' αυτήν την περίπτωση είναι ενδείκτης, που ορίζεται από τη στιγμή της ομιλίας, και λειτουργεί ως ενδοχρονικός προσδιορισμός (είναι χαρακτηριστικό άλλωστε ότι το ΤΩΡΑ + μέλλοντας στα Γαλλικά μεταφράζεται σχεδόν πάντα με futur proche).

Β. ΤΟ ΤΩΡΑ ΣΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ

1) ΤΩΡΑ + ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ

Παρόλο που ο παρατατικός ταυτίζεται με το παρελθόν, ενώ αντίθετα το ΤΩΡΑ ταυτίζεται με το παρόν, πολύ συχνά στην αφήγηση συναντάμε εκφωνήματα όπου αυτά συνυπάρχουν.

Προσπαθώντας να αναλύσουμε τη σχέση αυτή, πρέπει καταρχήν να λάβουμε υπόψη μας ότι:

Ο παρατατικός δε μπορεί να θεωρηθεί ως μια ανεξάρτητη φόρμα μέσα στο λόγο, δε μπορεί δηλαδή να τοποθετήσει μια πράξη πάνω στον χρονικό άξονα.

Έστω οι φράσεις: 1) Ο Γιάννης διάβασε την εφημερίδα και 2) Ο Γιάννης διάβαζε την εφημερίδα.

Παρατηρούμε ότι αν το (1) αναφέρεται σ' ένα γεγονός που ο αόριστος αρκεί για να το τοποθετήσει στον χρονικό άξονα, το (2) για να έχει μία επαρκή χρονική υπόσταση, πρέπει να θεωρηθεί μέσα σ' ένα σύνολο πιο μεγάλο. Πρέπει δηλαδή να εξαρτηθεί από έναν προσδιορισμό ήδη ορισμένο γιατί διαφορετικά, η διαδικασία που δηλώνεται από το ρήμα δεν μπορεί, να θεωρηθεί ούτε σε σχέση με την αρχή της ούτε σε σχέση με τη διάρκειά της. Έτσι, λοιπόν, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο παρατατικός πρέπει να εκληφθεί ως μία φόρμα, που δεν έχει τη δυνατότητα να τοποθετεί μία διαδικασία (process) στο παρελθόν, αλλά να δείχνει τη σύμπτωση ανάμεσα σε μία ανοιχτή διαδικασία και σ' ένα χρονικό προσδιορισμό

προγενέστερο της στιγμής της ομιλίας.

Άρα το ΤΩΡΑ σ' αυτήν την περίπτωση αποτελεί το προσδιορισμό εκείνο που ακριβώς χρειάζεται ο παρατατικός, για να μπορέσει να σταθεί στο λόγο.

Αν συγκρίνουμε ένα εκφώνημα (énoncé), όπου υπάρχει το ΤΩΡΑ με το ίδιο εκφώνημα χωρίς το ΤΩΡΑ μπορούμε να κατανοήσουμε τη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στα δύο:

1α) *Ένωθε πως η ζωγραφική του έπαιρνε τις πραγματικές διαστάσεις*

1β) *Ένωθε πως η ζωγραφική του έπαιρνε ΤΩΡΑ τις πραγματικές διαστάσεις.*

Το ερώτημα που τίθεται, ωστόσο, σ' αυτήν την περίπτωση είναι αν το ΤΩΡΑ μπορεί να χαρακτηρισθεί ως ενδείκτης, όπως στην περίπτωση του ενεστώτα — αν δηλαδή η σημασία του, και κατ' επέκταση η χρονικότητά του ορίζονται κατευθείαν από τον «ομιλητή», τη στιγμή της ομιλίας—. Πιστεύουμε ότι η σημασία του σ' αυτή την περίπτωση ορίζεται από τα συμφραζόμενα, δηλώνει, δηλαδή έναν χρόνο, που δεν έχει σχέση με τη στιγμή της παραγωγής του λόγου, αλλά με τη χρονικότητα του κειμένου μέσα στο οποίο βρίσκεται και λειτουργεί ως διενεργητής εντοπισμού.

2) ΤΩΡΑ + ΑΟΡΙΣΤΟΣ

Η περίπτωση του αορίστου είναι ίσως αυτή που προκαλεί περισσότερη εντύπωση μιας και έχουμε να κάνουμε με δύο στοιχεία διαφορετικά αντίθετα. Η θέση άλλωστε του Benveniste είναι κατηγορηματική, καθώς αποκλείει εντελώς τη συνύπαρξη ενός ενδείκτη μ' ένα χρόνο, που είναι χαρακτηριστικός της αφήγησης. Ωστόσο, συναντάμε τόσο συχνά το ΤΩΡΑ να συνοδεύει έναν αόριστο, που οποιαδήποτε υπόθεση ιδιαιτερότητας στο στυλ αμέσως περιορίζεται.

Ας εξετάσουμε τις παρακάτω φράσεις:

1) Την ίδια στιγμή, για πρώτη φορά, είδε τον εαυτό του να σηκώνει τον Κοπέσκου... Είδε την απορία του στο πρόσωπο του Κοπέσκου... Είδε πως άναψε το πρώτο του τσιγάρο μες τα ερείπια ... και ΤΩΡΑ καίταξε τη Λούκα.

«Πώς θα την αγαπήσω αν τη σκοτώσω;» σκέφτηκε.

2) Και ΤΩΡΑ, κοιτάζοντας τα παιδιά να τεντώνουνε στον ήλιο

τα παιδικά και μακριά τους μέλη, του ήρθαν πάλι όλα αυτά στο νου...

Η πρώτη παρατήρηση που μπορούμε να κάνουμε είναι ότι ο αναγνωστής αισθάνεται ένα είδος έκπληξης (βίας), με την εισαγωγή του ΤΩΡΑ στην αφήγηση, κι αυτό γιατί δημιουργείται αυτόματα ένα ρήγμα με τη χρονολόγηση του κειμένου που προηγείται.

Έτσι, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι το ΤΩΡΑ δεν ορίζεται από τη στιγμή της ομιλίας και άρα δε δηλώνει αυτήν, αλλά από ένα χρονικό σημείο της αφήγησης που, βέβαια, είναι ήδη ορισμένο. Η λειτουργία του, λοιπόν, εδώ είναι αναφορική. Με άλλα λόγια η χρήση του ΤΩΡΑ στην περίπτωση αυτή δε φανερώνει τη σύμπτωση ανάμεσα στο χρόνο του εκφωνήματος και στο χρόνο της στιγμής της ομιλίας, αλλά ένα χρόνο διαφορετικό, που βρίσκεται σε ρήξη⁶ μ' αυτή και ορίζεται από το κείμενο μέσα στο οποίο συναντιέται, ένα χρόνο ο οποίος με τη σειρά του θα λειτουργήσει ως χρονικός προσδιοριστής των εκφωνημάτων που θα ακολουθήσουν μέσα στη διαπροτασιακή σχέση, όπως στα παραδείγματα που αναφέρθηκαν πιο πάνω.

Στην περίπτωση, λοιπόν, αυτή το ΤΩΡΑ δηλώνει μέσα στην αφήγηση ένα καινούριο χρονικό σημείο εκκίνησης, που έχει αποκοπεί από την αλυσίδα του κειμένου, λειτουργεί, δηλαδή, ως διενεργητής ρήξης.

Ωστόσο είμαστε αντίθετοι με την ιδέα ότι λειτουργεί στη θέση του ΤΟΤΕ και αυτό το ΤΩΡΑ εδώ λειτουργεί ως ένας μαρκαρισμένος όρος, αντίθετα με το ΤΟΤΕ που αναφέρεται σ' ένα χρονικό σημείο όχι τόσο συγκεκριμένο.

Ανακεφαλαιώνοντας λοιπόν θα λέγαμε ότι:

- 1) το ΤΩΡΑ, αντίθετα με την άποψη του Benveniste, μπορεί να συναντηθεί και στο λόγο και στην αφήγηση.
- 2) όταν συναντιέται στο λόγο και συνοδεύει έναν ενεργοποιημένο ή εναρکتικό ενεστώτα έχει ενδεικτική σημασία που δηλώνει τη λειτουργία της ταύτισης. Στην περίπτωση του μέλλοντα, αντίθετα, το ΤΩΡΑ αποτελεί έναν εναρکتικό προσδιορισμό. Και στις δυο περιπτώσεις, ωστόσο, στόχος του είναι να συγκεκριμενοποιήσει τις συνθήκες εκφοράς του λόγου.
- 3) όταν συναντιέται στην αφήγηση, έχει αναφορική σημασία και λειτουργεί ως διενεργητής εντοπισμού στην περίπτωση του πα-

ρατατικού και ως διενεργητής ρήξης μέσα στη διαπροτασιακή σχέση, στην περίπτωση του αόριστου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

* Ευχαριστώ τους γονείς μου και το ΙΚΥ για την οικονομική τους βοήθεια.

** Ευχαριστώ ακόμη τη γλωσσολόγο Ρέα Δεβερούδη και τον κοινωνιολόγο Γιώργο Ανδρουλάκη για τις πολύτιμες συμβουλές τους. Τέλος τον φίλο μου Απόστολο Καραγκουνίδη για τη βοήθειά του στη σύναξη του κειμένου.

1. Αχιλλέας Τζατζάνος, *Νεοελληνική Σύνταξη*, σελ. 50.
2. Emile Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, T. II, σελ. 81.
3. Ευδικότερα για τη χρονική δέηση πβ. Fillmore (1975) και Lyons (1977).
4. Με «εγκλιτική» μεταφοράς τον όρο «modale». Για την περίπτωση αυτή, λέει χαρακτηριστικά η Guillemin-Flescher (1981): 'énonciateur évalue le degré de validité de la relation établie entre les termes de son énoncé et il peut l'envisager comme certaine, possible, probable, incertaine, douteuse, contingente, etc».

5. Με τη διεργασία ταύτισης (opération d'identification) δηλώνεται πως το ΤΩΡΑ είναι επισημασμένο (marqué) μόνο ως προς τον ομιλητή. Ο Culioli (1986) λέει χαρακτηριστικά: «l'identifiant signifie que toute notion (qu' il s' agisse d' une notion lexicale, grammaticale, ou d' une relation prédicative) est appréhendé à travers des occurrences (événements) de cette notion, c' est-à-dire à travers des représentations, liées à des situations énonciatives, réelles ou imaginaires».

6. Μιλάμε για σχέση ρήξης όταν το σύστημα επισημασέως είναι ασυμβίβαστο με τη στιγμή της εκφοράς του λόγου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Benveniste A. *Problèmes de Linguistique Générale II* Paris: Gallimard, 1966.
 Culicoli A., (1986) «La frontière» in: *Pour une linguistique de l' énonciation*, Paris. Ophrys, 1990.
 Guillemin-Flescher J., *Syntaxe comparée du français et de l' anglais*. *Problèmes de traduction* Paris: Ophrys 1981.
 Τζαφτζάνος Α. *Νεοελληνική σύνταξη* (της κοινής δημοτικής), Αθήνα: ΟΕΔΒ, 1953.

Λέξεις - κλειδιά:

ενδείκτης, διενεργητής/διαδικασία ταύτισης, διενεργητής/δικασία εντοπισμού, διενεργητής/διαδικασία ρήξης, εναρξτικός προσδιορισμός, δείξη/αναφορά.

Ειρήνη Τσαμαδού - Jacobberger

Ονοματικές φράσεις - Υποκείμενα με γενικευτική αξία αναφοράς

Résumé

Cette étude vise à examiner trois types de SN -sujets à valeur générique. Le critère de sélection de ces SN est le déterminant précédant la tête du SN. Dans les structures étudiées les déterminants o, oi, ένας, en association avec le prédicat sont responsables de la référence générique des SN. Dans les trois cas de figure nous constatons que ces déterminants sont la trace d' une opération fondamentale, celle du parcours. Cependant, les particularités que présente chacune de ces catégories s' expliquent par des opérations supplémentaires qui s' ajoutent à cette opération de base. Ainsi, avec les structures I (o+N) nous avons à faire à une opération de parcours lisse i.e. parcours et fléchage; avec les structures II (oi+N) nous avons une opération de parcours avec totalisation. Enfin avec les structures III (ένας+N) nous avons parcours rugueux i.e. parcours et extraction.

Στην ανακοίνωση αυτή θα εξετάσουμε ΟΦ υποκείμενα με γενικευτική αξία αναφοράς¹. Πριν προχωρήσουμε στην εξέταση των δομών θα ήταν καλό να δώσουμε μερικά χαρακτηριστικά αυτών των γενικευτικών ΟΦ.

I. Οι ΟΦ με γενικευτική αξία αναφοράς που εξετάζουμε αντιτίθενται προς τις ΟΦ με ειδική αξία αναφοράς. Δεν έχουν ένα συγκεκριμένο αντικείμενο αλλά αναφέρονται σε μια ανοικτή τάξη δυνάμεων στοιχείων που δομείται με βάση την κεφαλή της ΟΦ.

Ο J.-Cl. Milner² διακρίνει δύο είδη αναφοράς: την εν δυνάμει αναφορά (référence virtuelle) που χαρακτηρίζεται ένα Ο «εκτός χρήσεως // εκτός λόγου» (hors emploi) και που καλύπτει όλα τα δυνατά αντικείμενα αναφοράς του π.χ. ένα λήμμα λεξικού και την ενεργό-ποιημένη αναφορά (référence actuelle) που χαρακτηρίζει μία ΟΦ που συνδέεται με την πραγματικότητα, που έχει ειδικό αντικείμενο